Ministerie van Economische Zaken
en Klimaat

Bijlagen 2 t/m 6 bij de Klimaatnota 2020

Inhoud

Bijlage 2:
Wetgevingsprogramma 4

Bijlage 3:
Budgetoverzicht 14

Bijlage 4:
Overzicht uitvoering maatregelen Urgenda 19

Bijlage 5:
Voortgang evaluatieplan 24

Bijlage 6:
Kabinetsreactie op advies Raad van State 29

Bijlage 2:

Wetgevingsprogramma

In deze bijlage is het wetgevingsprogramma opgenomen. Met dit wetgevingsprogramma wordt voldaan aan de motie van de leden Mulder en Van der Lee (32813, nr. 412).

Het wetgevingsprogramma biedt een overzicht van, en inzicht in, de regelingen die zijn of worden voorbereid ter uitvoering van het Klimaatakkoord. Per regeling is naast de planning, ook de samenhang met andere regelingen en sectoren weergegeven. Over de stand van zaken van de totstandkoming van de regelingen wordt jaarlijks in de Klimaatnota gerapporteerd door het wetgevingsprogramma te actualiseren.

Het wetgevingsprogramma biedt derhalve een actueel overzicht van de regelingen die ter uitvoering van het Klimaatakkoord zijn of worden voorbereid en geeft inzicht in de raakvlakken van regelingen met andere regelingen of sectoren. Het wetgevingsprogramma is daarmee een belangrijk instrument om (de voortgang van) de totstandkoming van wet- en regelgeving inzichtelijk te maken en zo nodig bij te sturen.

De regelingen worden door verschillende departementen (ambtelijk) voorbereid. Met het instellen van een Ministeriele Commissie Klimaat en Energie (MCKE) en de Ambtelijke Commissie Klimaat en Energie (ACKE) en de daaronder actief zijnde interdepartementale ambtelijke werkgroepen is een stabiele samenwerkingsstructuur en een gecoördineerde sturing en aanpak tussen de betrokken departementen tot stand gebracht. De bij het klimaatbeleid betrokken bewindslieden hebben zitting in de MCKE, onder voorzitterschap van de minister-president. De directeuren-generaal van de betrokken departementen hebben zitting in de ACKE.

De MCKE bereidt de kabinetsbesluiten voor gericht op CO_2-reductie en op een betaalbare, betrouwbare en veilige energievoorziening. Hier komen beleids- en wetsvoorstellen aan de orde die CO_2-reductie als doel hebben, zoals de CO_2-heffing voor de industrie, het aardgasvrij maken van de gebouwde omgeving, hernieuwbare energieproductie en landgebruikmaatregelen, of die randvoorwaardelijk zijn voor CO_2-reductie, bijvoorbeeld waterstof en biomassa. Ook de voortgang van de in voorbereiding zijnde wet- en regelgeving komt in de MCKE aan de orde. De ACKE fungeert als hoog-ambtelijk voorportaal voor de MCKE. De MCKE en ACKE komen regelmatig - gemiddeld eenmaal in de drie weken - bijeen. Onder de ACKE zijn verschillende interdepartementale ambtelijke werkgroepen actief om de benodigde afstemming en coördinatie bij de voorbereiding van beleids- of wetsvoorstellen tussen departementen vorm te geven en om de advisering en besluitvorming in de ACKE, respectievelijk de MCKE, voor te bereiden. Daarnaast wordt bij de voorbereiding van iedere regeling -conform de aanwijzingen voor de regelgeving- de verhouding tot andere regelingen in kaart gebracht en in de toelichting daarover een verantwoording opgenomen, waarbij niet alleen rekening wordt gehouden met bestaand recht, maar ook met eventuele in voorbereiding zijnde regelingen.

Met het instellen van het wetgevingsprogramma wordt inzicht geboden in de totstandkoming van de regelingen ter uitvoering van het Klimaatakkoord. Met het wetgevingsprogramma, de genoemde commissies en de interdepartementale werkgroepen kan gewaarborgd worden dat de benodigde regelgeving op voortvarende, samenhangende en gecoördineerde wijze tussen departementen tot stand komt.

Sector	Wetgevingsproduct	Maatregel	Planning indiening TK	(Beoogde) inwerkingtreding	Raakvlakken andere wetten en andere sectoren
Elektriciteit	Wet Milieubeheer	Implementatie ETS-Richtlijn (handel in CO_2-emissierechten in de periode 2021 -2030)	Aangeboden op 11-04-2019	14-11-2019 (Stb. 2019, 317)	*Wetten:* • Minimum CO_2-prijs elektriciteitssector elektriciteitsopwekking • CO_2-heffing voor de industrie *Sectoren:* • Industrie
	Wet verbod op kolen bij elektriciteitsproductie	De Wet voorziet in een verbod in twee stappen op het gebruik van kolen voor elektriciteitsopwekking door bestaande kolencentrales.		20-12-2019 (Stb. 2019, 493)	*Wetten:* - *Sectoren:* Elektriciteit

Sector	Wetgevingsproduct	Maatregel	Planning indiening TK	(Beoogde) inwerkingtreding	Raakvlakken andere wetten en andere sectoren
Elektriciteit	Subsidiemodules Topsector Energieprojecten (titel 4.2 RNES)	Subsidieregelingen die betrekking hebben op energie-innovatie: • (Wijziging) Subsidiemodule TSE Industrie (par. 4.2.2 RNES) • (Wijziging) Subsidiemodule Hernieuwbare energietransitie (par. 4.2.3 RNES) • Subsidiemodule Missiegedreven Onderzoek, Ontwikkeling en Innovatie (par. 4.2.7 RNES) • (Wijziging) Subsidiemodule TSE Gebouwde omgeving (par. 4.2.9 RNES) • (Wijziging) Subsidiemodule Demonstratie energie- en klimaatinnovaties (par. 4.2.10 RNES)		01-04-2020 (Stcrt. 2020, 18002) 01-07-2020 (Stcrt. 2020, 32280) 01-04-2020 (Stcrt. 2020, 8625) 01-04-2020 (Stcrt. 2020, 18002) 21-02-2019 (Stcrt. 2019, 9113)	*Wetten:* - *Sectoren:* • Industrie • Landgebruik • Gebouwde omgeving • Mobiliteit
	Wet fiscale maatregelen Klimaatakkoord binnen pakket Belastingplan 2020	**Verschuiving energiebelasting van elektriciteit naar aardgas:** De energiebelasting in de eerste schijf op aardgas wordt in 2020 verhoogd met 4 cent per m3. In de 6 jaar daarna is dit tarief jaarlijks verder verhoogd met 1 cent per m3. Het tarief voor de glastuinbouw in de eerste schijf voor aardgas wordt evenredig mee verhoogd. De energiebelasting in de eerste schijf op elektriciteit wordt juist verlaagd en de belastingvermindering verhoogd.	Aangeboden op 17-09-2019	01-01-2020 (Stb. 2019, 511)	*Wetten:* - *Sectoren:* • Gebouwde omgeving
	Wet fiscale maatregelen Klimaatakkoord binnen pakket Belastingplan 2020 en wijziging Wet ODE binnen pakket Belastingplan 2021	**Opslag Duurzame Energie (ODE):** De tarieven voor de ODE zijn in 2020 zo aangepast dat circa 33% van de lasten neerslaan bij huishoudens en circa 67% bij bedrijven (voorheen 50/50). De tarieven voor 2021 en 2022 zijn vastgesteld aan de hand van deze verhouding. Daarnaast is in de Wet ODE een verhoging van de belastingvermindering opgenomen. Hiermee stijgt het totaal aan energiebelastingen (ODE + EB) van een huishouden met gemiddeld energieverbruik in 2021 niet ten opzichte van 2020.	Aangeboden op 17-09-2019 voor ODE 2020 Aangeboden op 15-09-2020 voor ODE 2021	01-01-2020 (ODE 2020) 01-01-2021 (ODE 2021)	*Wetten:* • Wet belastingen op milieugrondslag (energiebelasting) • Besluit Stimulering duurzame energieproductie en bijbehorende ministeriële regelingen van de SDE++ *Sectoren:* • Landbouw en landgebruik • Bebouwde omgeving • Industrie
	Postcoderoosregeling	**Postcoderoosregeling** naar een subsidieregeling (ministeriele regeling).	N.v.t.; TK is op 25 mei 2020 per Kamerbrief geïnformeerd over	Eerste kwartaal 2021	*Wetten:* • Wet fiscale maatregelen Klimaatakkoord • Wet Milieubeheer *Sectoren:* • Gebouwde omgeving

Sector	Wetgevingsproduct	Maatregel	Planning indiening TK	(Beoogde) inwerkingtreding	Raakvlakken andere wetten en andere sectoren
Elektriciteit	Energiewet	De Elektriciteitswet 1998 en Gaswet worden herzien en samengevoegd in een nieuwe Energiewet. Het doel is te komen tot wetgeving die de transitie naar een **duurzame energiehuishouding** optimaal ondersteunt. Daaronder vallen onder andere een aantal afspraken uit het Klimaatakkoord aansluiting voor hernieuwbaar op land en netuitbreiding en data uitwisseling.	Zomer van 2020; webinar geweest en algemene toelichting gedeeld voor consultatie; officiële consultatie is eind 2020 voorzien	01-07-2022	*Wetten:* • Wet belastingen op milieugrondslag (energiebelasting) • Warmtewet • Omgevingswet *Sectoren:* • Gebouwde omgeving • Mobiliteit • Industrie
	Wetsvoorstel minimum CO_2-prijs elektriciteits-opwekking	**Minimum CO_2-prijs elektriciteitssector** Invoering van een minimum CO_2-prijs die oploopt tot € 31,9 per ton CO_2 in 2030.	Aangeboden op 03-06-2019	Nader te bepalen	*Wetten:* • Wet belastingen op milieugrondslag • Wet Milieubeheer • Wetsvoorstel CO_2-heffing voor de industrie *Sectoren:* • Industrie
Mobiliteit	Wet fiscale maatregelen Klimaatakkoord binnen pakket Belastingplan 2020	**Bijtelling:** De huidige korting op de bijtelling voor nieuwe elektrische auto's van de zaak wordt gecontinueerd. De korting zal in de komende jaren stapsgewijs afgebouwd worden tot 0% in 2026. De cap (de catalogusprijs waarover de korting op de bijtelling van toepassing is) wordt stapsgewijs verlaagd naar 40.000 euro.	Aangeboden op 17-09-2019	01-01-2020	*Wetten:* • Inkomsten- en loonbelasting *Sectoren:* -
	Subsidieregeling LNG	Regeling om het gebruik van (bio)-LNG te stimuleren om zo bij te dragen aan doelen voor klimaat en luchtkwaliteit.	Aangeboden op 30-08-2019	01-01-2020 (Stcrt. 2019, 67206)	*Wetten:* - *Sectoren:* -
	MIA/Vamil	Verbreding van de regeling met het oog op vergroten van investeringen in circulaire economie.	Aangeboden op 17-09-2019	01-01-2020	*Wetten:* - *Sectoren:* -
	Regeling Specifieke uitkering Regionale Aanpak Laadinfrastructuur 2020 – 2023	Specifieke uitkeringen voor zes samenwerkingsregio's van provincies en grote steden voor opstellen en uitvoeren plan van aanpak uitrol regionale laadinfrastructuur.		01-07-2020 (Stcrt. 2020, 31275)	*Wetten:* - *Sectoren:* -
	Subsidieregeling elektrische personenauto's particulieren	Subsidie voor aanschaf en lease (nieuwe en tweedehands) personenauto's.		01-07-2020 (Stcrt. 2020, 28162)	*Wetten:* - *Sectoren:* -
	Subsidieregeling Circulaire Economie	Stimuleren projecten ter uitvoering van het klimaatakkoord en het uitvoeringsprogramma Circulaire Economie met CO_2 reductie binnen de periode 2020- 2030.		09-04-2020 (Stcrt. 2020, 13329)	*Wetten:* - *Sectoren:* -
	Wetsvoorstel Wet fiscale maatregelen Klimaatakkoord binnen pakket Belastingplan 2020	**BPM:** Het nihiltarief in de BPM voor emissieloze auto's wordt verlengd t/m 2024. Vanaf 2025 geldt voor elektrische personenauto's de vaste voet in de BPM (360 euro).	Aangeboden op 17-09-2019	01-01-2021	*Wetten:* - *Sectoren:* -

Sector	Wetgevingsproduct	Maatregel	Planning indiening TK	(Beoogde) inwerkingtreding	Raakvlakken andere wetten en andere sectoren
Mobiliteit	Wetsvoorstel Wet fiscale maatregelen Klimaatakkoord binnen pakket Belastingplan 2020	**MRB emissievrije voertuigen en Plug-in Hybride Elektrische Voertuigen:** Het nihiltarief in de MRB voor emissieloze personenauto's (EV) wordt verlengd t/m 2024. Vanaf 2025 wordt het nihiltarief afgebouwd (in 2025 25% van het reguliere MRB-tarief, vanaf 2026 100% van het reguliere tarief). De korting van 50% op het standaard MRB-tarief voor PHEV wordt verlengd t/m 2024 en wordt daarna afgebouwd (25% korting in 2025 en vanaf 2026 0%). De huidige correctiefactor voor de messa van PHEV voor bestelauto's wordt verlengd t/m 2025.	Aangeboden op 17-09-2019	01-01-2021	*Wetten:* - *Sectoren:* -
	Wetsvoorstel Wet fiscale maatregelen Klimaatakkoord binnen pakket Belastingplan 2020	**Aanpassing van het MRB-tarief voor bestelauto's:** Bestelauto's van ondernemers hebben voor de MRB een verlaagd tarief. In de periode 2021 t/m 2024 zullen deze tarieven jaarlijks gemiddeld 24 euro stijgen (op jaarbasis). In 2025 wordt het tarief verlaagd met gemiddeld 24 euro (op jaarbasis).	Aangeboden op 17-09-2019	01-01-2021	*Wetten:* • Normstellende regeling goederenvervoer *Sectoren:* • Industrie
	Wet Mobiliteitsfonds	Omvormen Infrastructuurfonds tot een Mobiliteitsfonds.	Aangeboden op 31-03-2020	01-01-2021	*Wetten:* - *Sectoren:* -
	Subsidieregeling elektrisch vervoer voor ondernemingen	Subsidie voor aanschaf en lease (nieuwe en tweedehands) bedrijfsauto's.		01-01-2021	*Wetten:* - *Sectoren:* -
	Wetsvoorstel wijziging gemeentewet	**Gedifferentieerde parkeertarieven** voor uitstoot van een voertuig mogelijk maken, zodat gemeenten in hun parkeerbeleid een afweging kunnen maken over het inzetten daarvan in combinatie met andere maatregelen om het effect hiervan zo groot mogelijk te maken.	Aangeboden op 08-07-2020	01-07-2021	*Wetten:* - *Sectoren:* • Gebouwde omgeving
	Besluit uitrol infrastructuur alternatieve brandstoffen	Nadere invulling bepalingen uit Europese Richtlijn inzake infrastructuur voor alternatieve brandstoffen door te voorzien in verplichtingen voor informatieverstrekking over laad- en tankpunten aan gebruikers, onder meer via een nationaal toegangspunt voor laad- en tankpuntendata.	Implementatie-regelgeving: Nahang aan Kamers (2021)	Eerste kwartaal 2021	*Wetten:* - *Sectoren:* -
	Wetsvoorstel Wet fiscale maatregelen Klimaatakkoord binnen pakket Belastingplan 2020	**Verhoging accijns op diesel:** De accijns op diesel wordt zowel in 2021 als in 2023 met 1 cent per liter verhoogd.	Aangeboden op 17-09-2019	01-01-2021 en 01-01-2023	*Wetten:* - *Sectoren:* -

Sector	Wetgevingsproduct	Maatregel	Planning indiening TK	(Beoogde) inwerkingtreding	Raakvlakken andere wetten en andere sectoren
Mobiliteit	Normstellende regeling werkgerelateerde mobiliteit onder de Omgevingswet	Invulling van de normerende regeling voor werkgerelateerde mobiliteit. Onder **werkgerelateerde mobiliteit** wordt verstaan: woon-werkverkeer, zakelijk verkeer en goederenvervoer. Voor zakelijk verkeer en woon-werkverkeer geldt dat deze regeling van toepassing is op alle werkgevers (concernniveau) met meer dan 100 medewerkers. Voor goederenvervoer wordt via een eigen traject een aparte norm opgesteld zodat de normen aansluiten bij de praktijk (zie verderop).	Internetconsultatie: vierde kwartaal 2020	Eerste kwartaal 2022	*Wetten:* • Omgevingswet • Besluit activiteiten • leefomgeving *Sectoren:* -
	Wet Milieubeheer	**Implementatie Europese 'Renewable Energy Directive II' (RED II)** onderdeel transport: door in de Wet Milieubeheer de verplichting te wijzigen voor hernieuwbare energie in de transportsector (betreft EU-verplichting).	Derde kwartaal 2020	01-01-2022	*Wetten:* • Elektriciteitswet • Warmtewet • Gaswet *Sectoren:* • Elektriciteit
	Normstellende regeling openbaar toegankelijke laadinfrastructuur onder de Omgevingswet	Invulling van de normerende regeling voor het stimuleren van laadpalen in de openbare ruimte door gemeenten.	Aangeboden op 01-09-2020	01-07-2022	*Wetten:* • Omgevingswet • Besluit Kwaliteit leefomgeving *Sectoren:* -
	Wetsvoorstel Vrachtwagenheffing	**Invoering vrachtwagenheffing** (VWH): inclusief terugsluis van de netto-opbrengsten naar de sector voor verduurzaming en innovatie van de vervoerssector.	Vierde kwartaal 2020	Invoering zal plaatsvinden in 2024/2025	*Wetten:* - *Sectoren:* -
	Aanpassing verkeersregelgeving	Aanpassing voertuigregelgeving waardoor vanaf 2025 in de nieuwverkoop alleen elektrisch aangedreven snorfietsen gelden als snorfiets.	Medio 2024.	01-01-2025	*Wetten:* - *Sectoren:* -
	Wetsvoorstel wijziging Wegenverkeerswet 1990	Als de uitvoeringsagenda in 2025 niet heeft geleid tot instellen ZE zones in 30-40 steden, wordt wetgeving voorbereid om in 2030 zero-emissie zones in te stellen per 2030.	Medio 2028	2030	*Wetten:* - *Sectoren:* -
	Normstellende regeling goederenvervoer	Regeling(en) waarmee de CO_2-registratie en CO_2-normstelling voor het goederenvervoer (bestelbussen, vrachtwagens, binnenvaart) worden vastgelegd.	Nog niet bekend	Nog niet bekend	*Wetten:* • Omgevingswet • Besluit activiteiten leefomgeving • Normstellende regeling werkgerelateerde mobiliteit • Wetsvoorstel vrachtwagenheffing • Aanpassing MRB bestelauto's *Sectoren:* • Industrie

Sector	Wetgevingsproduct	Maatregel	Planning indiening TK	(Beoogde) inwerkingtreding	Raakvlakken andere wetten en andere sectoren
Gebouwde omgeving	Aanpassing Subsidieregeling Energiebesparing Eigen Huis	Opnieuw openstellen van de subsidie.		02-09-2019 (Stcrt. 2019, 43758)	*Wetten:* - *Sectoren:* -
	Wet fiscale maatregelen Klimaatakkoord binnen pakket Belastingplan 2020	**Verlaging belastingdeel energierekening huishoudens:** Het belastingdeel van de energierekening voor een huishouden met een gemiddeld verondersteld verbruik wordt in 2020 met 100 euro verlaagd, zal in 2021 niet stijgen en de stijging in de jaren na 2021 zal beperkt blijven. De belastingvermindering in de energiebelasting zal hiertoe worden verhoogd. Deze maatregel komt bovenop de voorgenomen schuif in de Energiebelasting en aanpassing van de lastenverdeling in de ODE.	Aangeboden op 17-09-2019	01-01-2020	*Wetten:* - *Sectoren:* • Elektriciteit
	Subsidieregeling renovatieversneller	Regeling voor verstrekken van **subsidies** voor gebundelde renovatietrajecten ten behoeve van ontwikkelen aanbod **gestandaardiseerde en integrale renovaties.**		30-04-2020 (Stcrt. 2020, 23104)	*Wetten:* - *Sectoren:* -
	Stimuleringsregeling aardgasvrije huurwoningen	Regeling voor verstrekken van **subsidies** voor het realiseren van **aardgasvrije huurwoningen.** Mede ter ondersteuning van de Startmotor.		01-5-2020 (Stcrt. 2020, 17598)	*Wetten:* - *Sectoren:* -
	Wetsvoorstel Wet fiscale maatregelen Klimaatakkoord binnen pakket Belastingplan 2020	**Verhogen van het tarief van de overdrachtsbelasting voor niet-woningen:** Het tarief van de overdrachtsbelasting voor niet-woningen wordt verhoogd van 6% naar 7%.	Aangeboden op 17-09-2019	01-01-2021	*Wetten:* • Wet op belastingen van rechtsverkeer *Sectoren:* -
	Subsidiemodule RNES	Verbreding van de subsidiemodule Investeringssubsidie duurzame energie (titel 4.5 RNES) met energiebesparende maatregelen en aansluiting op warmtenetten in bestaande koopwoningen.			
	Wetsvoorstel “Wijziging van de Elektriciteitswet 1998 en de Wet belastingen op milieugrondslag ter uitvoering van de afbouw van de salderingsregeling voor kleinverbruikers”	**Afbouw salderingsregeling:** afbouwregeling verlaagd tarief voor opwekking elektriciteit door zonnepanelen.	Aangeboden op 8 oktober 2020	2021 in staatsblad: treedt -deels- in werking per 01-01-2023 en deels begin 2021	*Wetten:* • Wet fiscale maatregelen Klimaatakkoord • Elektriciteitswet 1998 en Energiewet • Wet belasting op milieugrondslagen *Sectoren:* • Elektriciteit
	Wet collectieve warmtevoorziening	Vaststelling geheel nieuwe Warmtewet.	Voorzien begin 2021	01-01-2022	*Wetten:* • Omgevingswet • Wet Milieubeheer *Sectoren:* • Industrie
	Burgerlijk Wetboek	Creëren **grondslag voor gebouwgebonden financiering.**	Nog niet bekend	01-01-2023	*Wetten:* • Wet IB 2001 (eigenwoningregeling) *Sectoren:* -

Sector	Wetgevingsproduct	Maatregel	Planning indiening TK	(Beoogde) inwerkingtreding	Raakvlakken andere wetten en andere sectoren
Gebouwde omgeving	Aanpassing Besluit bouwwerken leefomgeving	Regels over de **eindnorm energieprestatie 2050 voor utiliteitsbouw.**	Eerste helft 2021	01-01-2022	*Wetten:* • Omgevingswet *Sectoren:* -
	Omgevingswet/ Energiewet	Wijziging i.v.m. grondslag **transitievisie warmte** gemeente en **gemeentelijke bevoegdheden** m.b.t. aardgasvrij maken.	Volgende kabinetsperiode	01-01-2023	*Wetten:* • Wet collectieve warmtevoorziening • Energiewet • Uitwerking in lagere regelgeving, o.a. Besluit bouwwerken leefomgeving en Besluit kwaliteit leefomgeving *Sectoren:* • Elektriciteit • Industrie
	Burgerlijk Wetboek, Uitvoeringswet huurprijzen woonruimte	Regels t.a.v. **de positie van huurders en verhuurders bij verduurzaming**	Volgende kabinet	Nader te bepalen	*Wetten:* - *Sectoren:* -
	Onderwijshuisvesting	Wijziging wetgeving mbt huisvesting in het funderend onderwijs (WPO, WVO, WEC) om knelpunten in de onderwijshuisvesting weg te nemen.	Najaar van 2021	Nader te bepalen	*Wetten:* • Wet op het Primair Onderwijs • Wet op het Voortgezet Onderwijs • Wet op de Expertise Centra *Sectoren:* -
	Aanpassing Besluit bouwwerken leefomgeving en Besluit activiteiten leefomgeving	Mogelijke **harmonisatie van wet- en regelgeving** voor bestaande utiliteitsbouw.	Nader te bepalen	Nader te bepalen	*Wetten:* • Omgevingswet *Sectoren:* • industrie
	Aanpassing Besluit bouwwerken leefomgeving	De **milieuprestatie-eis** voor nieuwe gebouwen wordt aangescherpt en de reikwijdte wordt mogelijk aangepast.	Nader te bepalen	Nader te bepalen	*Wetten:* • Omgevingswet *Sectoren:* -
	Subsidiemodule Versnelde klimaatinvesteringen in de industrie (RNES)	Op grond van deze subsidiemodule, die opgenomen is in titel 4.6 van de RNES, kunnen ondernemingen subsidie aanvragen voor een project dat is gericht op het doen van investeringen in de eigen bedrijfsvoering die bijdragen aan de reductie van de uitstoot van CO_2.		01-08-2019 (Stcrt. 2019, 37424)	*Wetten:* - *Sectoren:* • Industrie • Elektriciteit
	Wijziging Boek 5 Burgerlijk Wetboek	Opnemen grondslag voor een AMvB, met daarin een notificatieregeling voor het **vergemakkelijken van het plaatsen van laadpunten op gemeenschappelijke parkeerplaatsen bij VvE's.**		01-01-2023	*Wetten:* • Burgerlijk Wetboek *Sectoren:* -

Sector	Wetgevingsproduct	Maatregel	Planning indiening TK	(Beoogde) inwerkingtreding	Raakvlakken andere wetten en andere sectoren
Industrie	CO_2-heffing industrie	**CO_2-heffing voor de industrie** De CO_2-heffing ziet in hoofdzaak op de emissie van broeikasgas bij en voor industriële productie en afvalverbranding. De vormgeving van de heffing is erop gericht te borgen dat de reductiedoelstelling voor de industrie zoals afgesproken in het Klimaatakkoord wordt gerealiseerd, terwijl het gelijke speelveld met omringende landen zo min mogelijk wordt aangetast.	Aangeboden op 15-09-20	01-01-2021	*Wetten:* • Minimum CO_2-prijs elektriciteitssector • Wet Milieubeheer *Sectoren:* • Industrie • Elektriciteit
	Omgevingswet	**Actualisatie wet met een integrale klimaatbenadering:** o.a. verbreding van de verplichting tot nemen energiebesparingsmaatregelen die zichzelf in vijf jaar of minder terugverdienen naar CO_2-reductie. Voor utiliteitsgebouwen en processen.	Vierde kwartaal 2021	Nader te bepalen	*Wetten:* • Besluit activiteiten leefomgeving • Besluit gebouwen leefomgeving *Sectoren:* • Gebouwde omgeving • Industrie • Landbouw
Landbouw en landgebruik	Subsidiemodule RNES	Wijziging van de Regeling nationale EZK- en LNV-subsidies i.v.m. wijziging van de subsidiemodule Energie-efficiëntie Glastuinbouw		07-02-2020 (Stcrt. 2020, 7743)	*Wetten:* • Wet Milieubeheer *Sectoren:* • Elektriciteit
	Subsidiemodule RNES	Subsidiemodule Brongerichte verduurzaming van stallen en managementmaatregelen (titel 2.2 RNES).		20-05-2020 (Stcrt. 2020, 27006) en gewijzigd/ aangevuld per 1-7-2020 (Stcrt. 2020, 31403).	*Wetten:* - *Sectoren:* -
	Mijnbouwwet	Wijziging van de Mijnbouwwet en aanpassing van het vergunningstelsel voor het opsporen en winnen van aardwarmte om deze meer toe te snijden op geothermie.	Internetconsultatie is gehouden; wetvoorstel voor wijziging is 16-07-2020 aan TK aangeboden	01-07-2021	*Wetten:* • Warmtewet • Omgevingswet • Wet Milieubeheer *Sectoren:* • Gebouwde omgeving • Elektriciteit
	Herziening mestwetgeving	(i) Verkennen hoe mestwetgeving bij kan dragen aan het sluiten van kringlopen, waarbij specifiek gekeken zal worden naar 'buurtcontracten' e n actualisering van de bemestings-normen en (ii) inzet voor erkenning door EU op mestverwerkings-producten als kunstmestvervangers.	Contouren toekomstig mestbeleid zijn op 08-09-2020 aan TK aangeboden.	Nader te bepalen	*Wetten:* • EU Nitraatrichtlijn • Wet Milieubeheer • Wet bodembescherming *Sectoren:* • Landbouw
	Mededingingswet	Mogelijke aanpassing t.b.v. bevordering samenwerking land- en tuinbouwbedrijven.	Internetconsultatie in zomer 2019 gehouden; wetsvoorstel wordt naar verwachting in tweede helft 2020 aan Raad van State aangeboden.	Nog niet bekend	*Wetten:* - *Sectoren:* • Landbouw

Sector	Wetgevingsproduct	Maatregel	Planning indiening TK	(Beoogde) inwerkingtreding	Raakvlakken andere wetten en andere sectoren
Landbouw en landgebruik	Pachtwet	Voorstellen herziening van het pachtbeleid.	Hoofdlijnen nieuw pachtbeleid geschetst en in voorjaar 2019 aan TK aangeboden; eind dit jaar informatie over de nadere inhoud van het wets-voorstel naar TK; consultatie wetsvoorstel in 2021.	Nog niet bekend	*Wetten:* • BW boek 7 • Uitvoeringswet grondkamers *Sectoren:* -

Bijlage 3:

Budgetoverzicht

In deze bijlage is een budgetoverzicht opgenomen. Dit budgetoverzicht betreft de budgetten voor de maatregelen ten behoeve van uitvoering van het Energieakkoord, het Klimaatakkoord en de CO_2-reducerende maatregelen ter uitvoering van het Urgenda-vonnis.

Maatregelen	Jaartal (bedragen x €1.000,-)						
	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
ENERGIEBESPARING	**395.927**	**600.267**	**565.669**	**357.548**	**306.588**	**252.784**	**233.990**
MJA3 / MEE (EZK, art. 4)	3.281	3.083	2.368	2.368	2.368	2.368	2.368
EIA (FIN, fiscaal)	127.000	147.000	149.000	149.000	149.000	149.000	149.000
Compensatie indirecte kosten ETS (EZK, art. 4)	40.313	110.625	179.000				
Subsidieregeling Energiebesparing en duurzame energie sportaccommodaties (EZK, art. 4)	36	65					
Aardwarmte (SCAN-programma EBN) (EZK, art. 4)	20.000	15.000	15.000	17.500	17.500	25.000	
Overige subsidies (Warmterotonde, Expertisecentrum Warmte) (EZK, art. 4)	16.711	5.194	5.625				
Innovatieagenda Energie (LNV, art. 11)	5.956	6.398	1.292	2.666	2.766	2.666	2.666
Marktintroductie energie innovaties (MEI) (LNV, art. 11)	3.131	5.789	6.039	5.889	5.789	5.539	5.539
Energie-efficiency glastuinbouw (EG) (LNV, art. 11)	8.421	4.767	4.967	6.442	6.442	4.942	6.942
Nationaal Energiebespaarfonds (NEF) (BZK, art. 4)	18.000						
Bijdragen aan agentschappen (BZK, art. 4)	4.887	4.532	4.532	4.528	527	523	523
Energiebesparing huursector STEP (BZK, art. 4)	134.309	100.449	37.000	18.951			
Energietransitie en duurzaamheid (Subsidies en opdrachten) (BZK, art. 4)	12.562	66.398	24.607	7.504	5.575	5.575	1.952
Energiebesparing Koopsector SEEH (BZK, art. 4)	1.320	1.940	3.500	4.500			
Bijdrage aan andere begrotingshoofdstukken Innovatieprogamma CO_2 (BZK art. 4)		4.514	6.640	10.000	13.721	12.171	20.000
GF aardgasvrije wijken (PAW) (BZK, art. 4)		69.727	100.000	55.000	10.000	10.000	0
Regionale energiestrategie (RES) Gemeentefonds (BZK, art. 4)		486	1.199				
Regionale energiestrategie (RES) Data en Monitoring (BZK, art. 4)		500	500				
Stimuleringsregeling aardgasvrije huurwoningen (SAH) (BZK, art. 4)		48.800	19.400	58.200	67.900		
Renovatieversneller klimaatakkoord (BZK, art. 4)		5.000	5.000	15.000	25.000	35.000	45.000
HERNIEUWBARE ENERGIE	**2.345.752**	**3.145.534**	**2.695.143**	**3.392.983**	**3.955.784**	**4.025.666**	**3.909.624**
MEP (EZK, art. 4)	1.515	591					
SDE/SDE+, incl. flankerend beleid en Net op Zee (EZK, art.4)	1.265.767	1.868.086	2.494.245	3.190.908	3.781.156	3.848.776	3.730.719
Postcoderoosregeling (EZK, art. 4)			2.965	5.742	8.295	10.557	12.572
Storting in begrotingsreserve duurzame energie (EZK, art. 4)	993.682	1.167.657	66.333	66.333	66.333	66.333	66.333
Storting in begrotingsreserve aardwarmte EZK, art. 4)	420	700	1.000				
Garantieregeling Aardwarmte (EZK, art. 4)	0	4.500	600				
Investeringssubsidie Duurzame Energie (ISDE) (EZK, art.4)	84.368	104.000	130.000	130.000	100.000	100.000	100.000
ENERGIE-INNOVATIE	**140.243**	**180.317**	**205.347**	**227.498**	**248.441**	**238.601**	**220.312**
Verduurzaming industrie (EZK, art. 2)	12.588	48.000	36.264	52.666	79.159	82.654	84.400
Missiegedreven Onderzoek Ontwikkeling en Innovatie (MOOI) (EZK, art. 4)	57.589	45.704	49.470	51.923	48.909	46.172	43.700
Demonstratieregeling Energie- en Klimaatinnovatie (DEI+) (EZK, art. 4)	42.139	44.690	67.232	74.694	70.537	66.079	64.976

Maatregelen	Jaartal (bedragen x €1.000,-)						
	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Subsidieregeling Duurzame Scheepsbouw (SDS) (EZK, art. 4)	1.392	2.500	4.941	6.075	4.296	1.696	1.696
Hernieuwbare Energietransitie (HER+) (EZK, art. 4)	26.535	39.423	47.440	42.140	45.540	42.000	25.540
MOBILITEIT	**18.539**	**81.522**	**133.000**	**147.000**	**170.500**	**167.200**	**136.000**
Elektrisch rijden (EZK, art. 4)	42						
Elektrisch rijden (IenW, art. 14)	1.498						
Organisatiekosten Green Deal Autodelen (IenW, art. 14)	30						
Campagne veilige, zuinige, stille banden op spanning (IenW, art. 14)	0						
Nationale benchmark duurzame mobiliteit (IenW, art. 14)	42						
Diverse beleidsonderzoeken duurzame mobiliteit (IenW, art. 14)	50						
Werkgeversaanpak mobiliteit (IenW, art. 14)	54						
Klimaatenveloppe 2019 (IenW, art. 14)	16.823	13.700	8.000				
Laadinfrastructuur - Klimaatenveloppe 2019 (IenW, art. 14)		15.022					
Duurzame energiedragers zero-emissiebussen (IenW, art. 14)		5.000	9.500	11.000	12.000	12.500	10.000
Duurzame energiedragers tankinfra (IenW, art. 14)		1.300	3.500	5.000	6.500	8.700	5.000
Duurzame logistiek (IenW, art. 14)		7.000	13.000	15.000	20.000	20.000	15.000
Verduurzaming personenmobiliteit (IenW, art. 14)		7.500	10.000	10.000	11.000	11.500	10.000
Klimaatakkoord: Elektrisch Vervoer (IenW, art. 14)		2.000	6.000	6.000	6.000	7.000	7.000
Klimaatakkoord: nieuwe elektrische auto's (IenW, art. 14)		11.000	16.000	20.000	22.000	39.000	44.000
Klimaatakkoord: 2e hands elektrische auto's (IenW, art. 14)		8.000	15.000	20.000	30.000	27.000	
Klimaatakkoord: Bestel en Vracht (IenW, art. 14)		6.000	17.000	25.000	38.000	41.500	45.000
Innovatieregeling bouw GWW (IF, art. 12)		5.000	10.000	10.000			
Aanvulling klimaatakkoord: Fietsparkeren (IF, art. 13)			25.000	25.000	25.000		
URGENDA-MAATREGELEN	**102.813**	**429.346**	**215.500**	**10.000**	**0**	**0**	**0**
Urgenda en industrie (EZK, art. 2)	386	53.764	59.500	10.000			
Maatregelen CO_2-reductie (EZK, art. 4)	82.500	11.900					
Storting begrotingsreserve maatregelen voor CO_2-reductie (EZK, art. 4)	11.000						
Subsidieregeling energiebesparing eigen huis (SEEH+) en Programma reductie energieverbruik (PRE) (BZK, art. 4)	4.228	178.772					
Programma reductie energieverbruik (PRE) (BZK, art. 4)(koop en huur)		25.000	125.000				
Verduurzaming en ontzorging maatschappelijk vastgoed (BZK, art. 4)		10.000					
Wijkgerichte aanpak aardgasvrij koopwoningen (SAK) (BZK, art.4)			10.000				
Subsidieregeling sanering varkenshouderijen (LNV, art. 11)		60.000	10.000				
Energie-efficiency glastuinbouw (EG) (LNV, art. 21)	1.500	14.500					

Maatregelen	Jaartal (bedragen x €1.000,-)						
	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Energiebesparingsmaatregelen warmtenetten (restwarmte CO_2 project) (LNV, art. 21)			2.500				
MIA/VAMIL (fiscaal, FIN)		10.000					
Stimulering van Recycling en biobased kunststoffen en textile (IenW, art. 21, via DEI+)	219	21.500					
Stimulering van CO_2-reducerende maatregelen Circulaire Economie (IenW, art. 21 via DEI+)	1.190	23.000					
uitvoeringkosten voor RVO voor de ophoging van de MIA en de VAMIL (IenW, art. 21)		300					
Maatregelen in de Grond-Weg- en Waterbouw (IenW, art. 21)	1.000	15.500					
Campagne veilige, zuinige, stille banden op spanning (IenW, art. 14)	836	1.164					
Campagne het nieuwe rijden (IenW, art. 14)		2.000					
Versterken overige gedragsmaatregelen, monitoring en evaluatie (IenW, art. 14)	54	1.946					
Retourpremie koel- en vrieskasten (IenW, art. 21)			1.000				
Circulaire maatregelen in de Grond, Weg en Waterbouw (IenW, art. 21)			7.500				
CIRCULAIRE ECONOMIE	**0**	**5.000**	**10.000**	**10.000**	**15.000**	**15.000**	**12.300**
Maatregelen in de Grond- Weg- en Waterbouw (GWW) (IenW, art. 21)		1.000	2.000	2.000	3.000	3.000	3.000
Ketenaanpak (IenW, art. 21)		3.000	3.000	3.000	5.000	5.000	5.600
Klimaatneutraal en circulair inkopen en aanbesteden (IenW, art. 21)		1.000	2.000	2.000	3.000	3.000	3.700
Kunststof- en textielrecycling (IenW, art. 21)			3.000	3.000	4.000	4.000	
LANDBOUW	**0**	**137.828**	**179.309**	**103.178**	**64.438**	**59.934**	**74.813**
Subsidieregeling brongerichte verduurzaming stal- en managementmaatregelen (LNV, art. 21)		928	4.209	7.178	9.438	10.434	29.813
Geïntegreerde aanpak methaan en ammoniak via voer- en dierspoor (LNV, art. 21)		6.000	6.000	5.000	5.000	5.000	5.000
Brongerichte maatregelen pilots en demo's (LNV, art. 21)		3.400	4.600	4.000	4.000	4.000	4.000
Kas als Energiebron (EG) (LNV, art. 21)		3.500	16.500	17.000	17.000	18.500	16.500
Kas als Energiebron (innovatie) (LNV, art. 21)		9.500	10.500	7.500	8.500	8.500	8.500
Kennisverspreiding en innovatie bodemkoolstof (LNV, art. 21)		8.000	7.000	3.000	3.000	2.000	2.000
Kunstmestvervanging (LNV, art. 21)			4.000	4.000	4.000	3.000	3.000
Randvoorwaarden voor verdienmodel / klimaatvriendelijke producten (LNV, art. 21)		2.000	2.000	2.000			
Advisering ondernemers ikv kringlooplandbouw (LNV, art. 21)		1.000	1.000	500	500	1.000	1.000
Tegengaan voedselverspilling (LNV, art. 21)		1.000	1.000	500	500		
Versterken bomen, bos, natuur (LNV, art. 22)		6.000	6.000	6.000	6.000	6.000	3.500
Aanpak veenweideproblematiek en impuls veenweidegebieden (LNV, art. 22)		76.500	76.500	6.500	6.500	1.500	1.500
Minder intensief landgebruik veehouderijen nabij Natura 2000-gebieden (LNV, art. 22)		20.000	40.000	40.000			

Maatregelen	Jaartal (bedragen x €1.000,-)						
	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
OVERIGE	**25.958**	**35.840**	**26.625**	**26.625**	**26.625**	**26.625**	**26.625**
Bijdrage RVO.nl uitvoeringslasten Energieakkoord (EZK, art. 4)	4.987	5.000					
Bijdrage RVO.nl uitvoeringslasten MEP/SDE/SDE+/ ISDE/HER (EZK, art. 4)	20.971	30.840	26.625	26.625	26.625	26.625	26.625
TOTAAL	**3.029.232**	**4.615.654**	**4.030.593**	**4.274.832**	**4.787.376**	**4.785.810**	**4.464.664**

Bijlage 4:

Overzicht uitvoering maatregelen Urgenda

Hieronder is een korte toelichting opgenomen van de maatregelen die het kabinet in het kader van Urgenda heeft aangekondigd in de Kamerbrieven van 28 juni 2019 en 24 april 2020. In onderstaand overzicht is de stand van zaken van de uitvoering van deze maatregelen opgenomen. Hiermee wordt tegemoet gekomen aan het verzoek van het lid Sienot, ingediend bij het debat Urgenda op 11 juni 2020.

Maatregel	Toelichting stand van zaken uitvoering maatregel
INDUSTRIE	
Aanpak affakkelen olie- en gaswinning	Zowel in de olie- en gaswinning als in de petrochemische industrie wordt o.a. methaangas weggeblazen zonder verbranding of worden gassen verbrand via een fakkel. In overleg met de sector zijn afspraken gemaakt (waaronder gericht op de monitoring van emissies) en ligt de beoogde reductie van 0,12 Mton op schema voor het doel in 2020.
Stimulering specifieke investeringen in de industrie	Het kabinet heeft de afgelopen periode verschillende projecten geïdentificeerd waarmee op korte termijn kosteneffectief CO_2-reductie kon worden gerealiseerd. Op basis van vrijwilligheid worden in overleg met de betrokken bedrijven maatregelen getroffen – eventueel kan het kabinet hier een subsidie tegenover stellen. De eerste projecten zijn in de loop van 2020 gerealiseerd en zien toe op procesoptimalisatie, installatie van CO_2-arme technieken en reductie van lachgasemissies. Zo stimuleert de overheid middels een eenmalige financiële prikkel maatregelen bij het bedrijf Fibrant om op korte termijn de uitstoot van lachgas op Chemelot te reduceren. Met deze maatregelen is in 2020 reeds 0,2 Mton reductie gerealiseerd. In de loop van 2021 zal naar verwachting de resterende 0,4 Mton reductie worden gerealiseerd, daarbij is een half jaar vertraging opgelopen vanwege COVID-19. In het project wordt door een extra maatregel 60 kton structureel extra gereduceerd waardoor de structurele reductie totaal 0,66 Mton is vanaf 2022. Een deel van de door het kabinet geïdentificeerde projecten zijn vertraagd, bijvoorbeeld door staatsteunprocedures, en zullen hierdoor naar verwachting ná 2020 worden gerealiseerd. Ook zijn enkele geïdentificeerde projecten afgevallen, omdat uit de gesprekken die het kabinet voerde bleek dat maatregelen (op korte termijn) niet de beoogde CO_2-reductie realiseerde of het bedrijf vanwege bedrijfseconomische overwegingen een andere keuze maakte.
Stimulering CO_2-reductie industrie	In augustus 2019 is de VEKI-regeling geopend, waarbij concrete CO_2-reductiemaatregelen in de industrie worden gestimuleerd. Het gaat om het stimuleren van het toepassen van reeds bestaande technieken of installaties voor CO_2-reductie met een terugverdientijd van 7 tot 12 jaar. Van het budget van de VEKI is uiteindelijk 10,3 miljoen euro toegekend. De regeling is opnieuw en met een ruimere looptijd opengesteld op 1 september 2020 tot en met eind december 2021 met een budget van 28 miljoen.
Actieplan financiering energiebesparing	De maatregel ziet toe op het ondersteunen van de financiering van maatregelen met een grote impact op energiebesparing in de industrie. Aansluitend op het project 6-25 van de industriesector zal bekeken worden hoe de financiering van grootschalige energiebesparingsprojecten in de industrie kan worden versneld. Deze maatregelen worden op dit moment nog uitgewerkt, verwachting is dat deze in 2021 worden geïmplementeerd.
ELEKTRICITEIT	
Vervroegd verbod op het gebruik van kolen voor elektriciteitsproductie	De wet verbod op kolen is inwerking getreden in december 2019 en de Hemwegcentrale van Vattenval NV is per 1/1/2020 gesloten.
Netverzwaring	Er worden maatregelen genomen die op de korte en middellange termijn de capaciteit op het elektriciteitsnet verhogen waarmee de voorziene aansluitbeperkingen voor reeds beschikte en nieuwe projecten deels kunnen worden verholpen. De “AmvB n-1”, waarmee extra ruimte wordt gecreëerd op de zogenaamde vluchtstrook van het hoogspanningsnet, treedt naar verwachting dit najaar in werking.
Kolencentrales	Het kabinet werkt aan maatregelen om de elektriciteitsproductie met kolen per eind 2020 te beperken. Doel daarbij is om een aanvullende CO_2-reductie te realiseren van 5 tot 7,5 Mton, waarbij de centrales in de positie blijven om eventuele leveringszekerheidsrisico’s op te vangen. Het wetsvoorstel waarmee dit wordt geëffectueerd ligt op dit moment voor een spoedadvies bij de Raad van State en wordt naar verwachting in november naar de Tweede Kamer gezonden.
Extra budget voorjaarsronde SDE+	Deze maatregel ziet toe op het ophogen van het budget voor de voorjaarsronde 2020 met 2 miljard euro naar 4 miljard euro. De ronde is in maart open gegaan en inmiddels volledig afgehandeld. Van het totaal aantal aanvragen zijn 7.012 projecten positief beschikt met een bijbehorend verplichtingenbudget van ca. € 3,3 miljard. Het gehele verplichtingenbudget hebben we dus niet kunnen beschikken.

Maatregel	Toelichting stand van zaken uitvoering maatregel
GEBOUWDE OMGEVING	
Versterking en ondersteuning uitvoering energiebesparings-verplichting	Via de Erkende Maatregelenlijsten worden bedrijven ondersteund om maatregelen te treffen die kostenbesparend zijn en die zich in 5 jaar terugverdienen. Met deze additionele middelen worden achterblijvers nadrukkelijker aangespoord en ondersteund de informatie aan te leveren en de energiebesparingsmaatregelen te treffen. Daarmee wordt ook een gelijk speelveld tussen mkb'ers beter gewaarborgd. Om de effectiviteit van de energiebesparingsplicht te vergroten kunnen bevoegde gezagen extra capaciteit voor toezicht en handhaving aanvragen. Vanwege COVID-19 is de uitvoering van een aantal activiteiten, zoals fysieke bedrijfsbezoeken, stopgezet en vertraagd. Naar verwachting zal deze vertraging eind 2020 ingelopen zijn en zullen de gecommitteerde middelen voor 2020 eind dit jaar grotendeels besteed zijn. De aanvraagronde voor het tweede pakket is gestart en deze middelen zullen in november 2020 gecommitteerd zijn. Deze extra capaciteit kan tot eind 2021 ingezet worden. Via https://vue.databank.nl/dashboard/ zijn de aangevraagde diensten en de voortgang per bevoegd gezag inzichtelijk gemaakt.
Maatregelen voor verduurzaming van eigen woningen	Het kabinet heeft diverse maatregelen aangekondigd die toezien op de verduurzaming van eigen woningen. Zo is de subsidieregeling energiebesparing eigen huis (SEEH) vanaf augustus 2019 opengesteld voor eigenaar-bewoners. Met deze maatregel kunnen mensen subsidie krijgen voor twee of meer grote isolatiemaatregelen in hun eigen woning. In de zomer zijn de voorwaarden voor de subsidieregeling versoepeld en is het subsidiebedrag tijdelijk verhoogd, de regeling is opengesteld tot 31-12-2020. Daarnaast wordt het instrumentarium voor de koopsector op korte termijn verbreed om zo de mogelijkheden om woningen te verduurzamen te vergroten. De minister van BZK heeft u over de uitwerking van deze maatregelen op 12 juni 2020 geïnformeerd.
Maatregelen voor reductie van energiegebruik bij huishoudens en het MKB	In 2019 is een regeling opgesteld die gemeenten de mogelijkheid bood subsidie aan te vragen om eigenaar-bewoners te ondersteunen bij het reduceren van hun energiegebruik (de regeling reductie energiegebruik). Door gemeenten is daar in ruime mate gebruik van gemaakt en gemeenten zijn volop bezig met de uitvoering, hoewel daar door de coronacrisis wel enige vertraging wordt opgelopen. Om gemeenten daarin tegemoet te komen is de einddatum waarvoor de werkzaamheden afgerond moeten zijn (31 december 2020) met drie maanden verlengd. In vervolg op de regeling van 2019 zal in 2020 een vergelijkbare regeling worden geopend. Waar huurwoningen in de eerste regeling waren uitgesloten zal de nieuwe regeling gericht zijn op zowel huur- als koopwoningen. Verwachting is dat de regeling eind dit jaar kan worden opengesteld zodat de uitvoering van de werkzaamheden in het najaar van 2020 en in 2021 kan plaatsvinden. Ook voor het MKB geldt dat veelal eenvoudige maatregelen, bijvoorbeeld een betere afstelling van installaties, een flinke reductie van het energiegebruik en daardoor een besparing in de energiekosten kunnen opleveren. Op dit moment wordt, samen met het MKB, bezien hoe hier invulling aan kan worden gegeven. Tot slot wordt de stichting Urgenda via een subsidie ondersteund voor de uitvoering van een aantal projecten gericht op relatief snel en eenvoudig te realiseren reductie van energiegebruik in verschillende sectoren. De minister van BZK heeft u over de uitwerking van deze maatregelen op 12 juni 2020 geïnformeerd.
Maatregelen voor verduurzaming huurwoningen en maatschappelijk vastgoed	In de regelgeving rond de verhuurderheffing is de mogelijkheid opgenomen om de heffing te verminderen wanneer een (sociale) huurwoning met ten minste 3 (energie) labelstappen wordt verbeterd. Het kabinet heeft besloten de regeling opnieuw open te stellen om een versnelling van de verduurzaming bij huurwoningen mogelijk te maken. In 2020 komt subsidie beschikbaar om onderhoud, renovatie en verduurzaming van scholen en sportgebouwen te stimuleren. Daarnaast wordt er een ontzorgingsprogramma voor kleine maatschappelijk vastgoedeigenaren ingericht, om verduurzaming te versnellen. Op 30 september is daartoe een regeling gepubliceerd (Regeling specifieke uitkering ontzorgingsprogramma maatschappelijk vastgoed, Staatcourant 50645). De minister van BZK heeft u over de uitwerking van deze maatregelen op 12 juni 2020 geïnformeerd.

Maatregel	Toelichting stand van zaken uitvoering maatregel
LANDBOUW	
Stimulering Energiebesparingsmaatregelen Glastuinbouw	Het budget van de bestaande Regeling Energie-efficiëntie Glastuinbouw (EG) is verhoogd. De subsidieregeling is gericht op het stimuleren van een aantal specifieke investeringen in energiebesparing die CO_2-reductie tot gevolg hebben. De EG 2020 is voor een eerste periode opengesteld in voorjaar 2020. Er zijn 168 projecten toegewezen. Een tweede openstelling in 2020 wordt overwogen, de termijn hiervoor hangt mede af van het proces voor goedkeuring van de gewijzigde EG-regeling door de Europese Commissie.
Versnelling en intensivering warme sanering varkenshouderij	Om te komen tot een snellere emissiereductie door de sanering van de varkenshouderij, is de saneringsregeling opengesteld en het budget opgehoogd. De inschrijving voor de regeling stond open tot 15 januari 2020. Sindsdien zijn de inschrijvingen beoordeeld en zijn beschikkingen uitgegaan – het is aan de varkenshouders om deze te accepteren. Vanaf het moment waarop een varkenshouder de beschikking heeft ontvangen geldt een periode van 8 maanden waarna de laatste varkens moeten zijn afgevoerd. Verwacht wordt dat dit uiterlijk in Q2 2021 voor alle deelnemers is voltooid.
LED in de glastuinbouw	Maatregel ziet toe op subsidiering via de bestaande Energie-efficiëntie Glastuinbouw (EG-) regeling. Hiermee kan de SONT-verlichting (de algemeen toegepaste assimilatieverlichting in kassen) worden vervangen door full spectrum LED-verlichting (eventueel op gelijkstroom) met een equivalente lichtopbrengst. Op dit moment wordt de gewijzigde EG-regeling, met daarin de subsidie voor de LED-verlichting, door de Europese Commissie getoetst aan de staatssteunregels.
Maatregelen in de landbouw gericht op reductie van stikstofdepositie	Het kabinet heeft op 7 februari en 24 april maatregelen in het kader van de stikstofaanpak aangekondigd (respectievelijk Kamerstuk 35334, nr. 44 en Kamerstuk 35334 nr. 82). Met deze maatregelen wordt de emissie van zowel stikstof als broeikasgassen verminderd. Ten aanzien van de maatregel die zich richt op de gerichte uitkoop van piekbelasters rond N2000-gebieden is de inzet om dit najaar met de eerste tranche van start te gaan. De landelijke beëindigings-regeling voor de veehouderij zal naar verwachting in de eerste helft van 2021 worden opengesteld.
MOBILITEIT	
Extra inzet biobrandstoffen	Deze maatregel ziet toe op het vergroten van de inzet van hernieuwbare energie (waarschijnlijk biobrandstoffen) in de binnenvaartsector. Een verplichting voor de sector in 2020 bleek juridisch niet mogelijk, waardoor de implementatie vertraging heeft opgelopen. Er is nationaal nu afgesproken om binnenvaart per 2022 onder de jaarverplichting te laten vallen waarmee Nederland de RED (II) verplichting voor vervoer beoogt te realiseren. Dat betekent dat in Nederland brandstofleveranciers aan binnenvaart verplicht een aandeel aan hernieuwbare energie moeten realiseren. De exacte uitwerking van de maatregel wordt op dit moment nog uitwerkt in het nationale implementatieproces van de RED II.
Gedragsmaatregelen duurzame mobiliteit	Er is een pakket van communicatie- en gedragsmaatregelen gericht op het verduurzamen van mobiliteitsgedrag uitgevoerd. Zo zijn de activiteiten van de coalitie Anders Reizen opgeschaald en is het ledenaantal vergroot. Daarnaast is de bandencampagne “Kies de beste band” geïntensiveerd, zijn gerichte acties uitgevoerd om het autodelen te bevorderen en is de campagne voor Het Nieuwe Rijden omgezet naar diverse communicatie- en gedragsmaatregelen die passen bij energie-efficiënter rijgedrag.
Circulaire Economie	
Belasten van het verbranden en storten van buitenlands afval	Met deze maatregel is het verbranden en storten van afval afkomstig uit het buitenland in de afvalstoffenbelasting betrokken. Deze maatregel is opgenomen in het Belastingplan 2020 en is per 1 januari 2020 van kracht.
Toepassing CO_2-reducerende circulaire maatregelen in de grond- weg en waterbouw	Met deze maatregel wordt in contracten van Rijkswaterstaat de toepassing van meer CO_2 reducerende circulaire maatregelen gestimuleerd. Aanvullend wordt hiertoe een instrument voor decentrale overheden gemaakt. Deze maatregel is door het kabinet aangekondigd op 28 juni 2019 en het beschikbare budget is reeds uitgeput. Het kabinet heeft op 24 april jl. aangekondigd het budget te verhogen.
Stimulering recycling en CO_2-reducerende maatregelen circulaire economie	Met deze maatregel worden via de MIA/Vamil investeringen in duurzame innovatieve bedrijfsmiddelen gestimuleerd, gericht op CO_2-reductie en circulaire economie. Er is sinds de openstelling van deze maatregel eind 2019 voor circa €46 miljoen aan investeringen gemeld. Het aantal gemelde investeringen in 2020 ligt, mede door de gevolgen van COVID-19, lager dan geraamd en is er sprake van vertraging in de realisatie van vergunde projecten waardoor deze naar verwachting in de loop van 2021 worden gerealiseerd.
Retourpremie Koel- en vrieskasten	De maatregel ziet toe op het inzamelen en recyclen van oude koel- en vrieskasten met toepassing van een retourpremie van minimaal €35 per oude koel- of vrieskast. De retourpremie als financiële prikkel kan worden uitgevoerd binnen het reeds bestaande wettelijke systeem van uitgebreide producentenverantwoordelijkheid waarbinnen een correcte verwerking van afgedankte elektrische en elektronische apparatuur (volgens de Regeling AEEA) plaatsvindt. De verwachting is dat de maatregel in de loop van 2021 kan worden gerealiseerd.

Maatregel	Toelichting stand van zaken uitvoering maatregel
Stimulering toepassing biobased en gereyclede plastics	De maatregel ziet toe op meer toepassing van biobased en gerecyclede plastics en sturen op betere kwaliteit van het gerecycled materiaal zodat het toegepast kan worden. De maatregel vraagt om wettelijke verankering en afstemming met Europa in het kader van de interne markt. Tegelijkertijd wordt onderzocht of en hoe tot een hergebruiksdoelstelling te komen. Vooruitlopend op beide maatregelen wordt ingezet op voortvarende uitvoering van het Nederlandse en Europese Plastic Pact waar beide elementen al in terugkomen. Voor hergebruik zijn doelen geformuleerd en aan de Kamer gemeld, (Kamerstukken II 2019/20, 28 694, nr.-136). De concept-AMvB waarmee deze in regelgeving worden opgenomen, is in procedure gebracht.
OVERIG	
Strengere controle F-gassen	De maatregel betreft het intensiveren van controles door de Inspectie Leefomgeving en Transport (ILT) op lekkages van koelinstallaties en op illegale handel in F-gassen, alsmede onderzoek naar stimuleren van natuurlijke koudemiddelen. Op dit moment wordt, samen met de ILT en diverse uitvoeringsdiensten, bezien welke specifieke activiteiten kunnen worden ingezet, de maatregel zal in de loop van 2021 worden uitgevoerd.

Budgettaire consequenties maatregelen 24 april 2020

Het kabinet heeft op 28 juni 2019 en op 24 april 2020 maatregelen aangekondigd die een bijdrage leveren aan de uitvoering van het Urgenda-vonnis. De kosten voor de maatregelen aangekondigd op 28 juni 2019 zijn gedekt uit de begrotingsreserve CO_2-reductie, waarvan de financiële verwerking is weergegeven in de Incidentele Suppletoire Begroting die op 28 juni 2019 naar de Tweede Kamer is gestuurd[1].
Bij de maatregelen die het kabinet op 24 april 2020 heeft aangekondigd is maximaal gezocht naar mogelijkheden om de kosten binnen de bestaande middelen van de verschillende departementen op te vangen. Daarnaast wordt een deel van deze maatregelen gedekt door gebruik te maken van de beschikbare ruimte de komende jaren in de middelen in de begrotingsreserve Duurzame Energie[2]. Om invulling te geven aan het verzoek van het lid Van der Lee ingediend tijdens het debat Urgenda op 11 juni 2020, is in onderstaand overzicht aangegeven wat de kosten zijn van de maatregelen aangekondigd op 24 april en welke maatregelen gedekt worden uit de begrotingsreserve Duurzame Energie.

Maatregel	Kosten maatregel (miljoen €)
Beperking productie kolencentrales	Afhankelijk van uitwerking maatregel
Stimulering specifieke maatregelen industrie	55
Strengere controle F-gassen	0,2
Retourpremie Koel- en vrieskasten	1
Verdere versterking en ondersteuning uitvoering energiebesparingsverplichting (Wm+)	5
Toepassing CO_2-reducerende circulaire maatregelen in de grond- weg en waterbouw	7,5
Actieplan voorfinanciering energiebesparing	50
Maatregelen voor reductie van energiegebruik bij huishoudens en het MKB	150
LED in de glastuinbouw	30
Maatregelen voor verduurzaming huurwoningen en maatschappelijk vastgoed	225 (dekking niet via begrotingsreserve Duurzame Energie, maar kasschuif BZK en heropening van de regeling vermindering verhuurderheffing)
Ophoging voorjaarsronde SDE+ van 2 naar 4 miljard	2000
Stimulering toepassing biobased en gereyclede plastics	n.v.t.

[1] Kamerstuk 32813, nr. 340.
[2] Hiervoor verwijs ik u ook naar de 1e suppletoire begroting van het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat uit 2020, waarin wordt aangegeven dat EZK een bijdrage levert aan de financiering van de additionele Urgenda-maatregelen van in totaal € 298,7 mln, waarvan € 63 mln in 2020 en € 235,7 mln in 2021. De bijdrage wordt onttrokken aan de begrotingsreserve Duurzame Energie.

Bijlage 5:

Voortgang evaluatieplan

Voor een meer diepgaand inzicht in de werkzaamheid van het klimaatbeleid is het voornemen om een integrale doorlichting van het klimaatbeleid uit te voeren. Deze moet leiden tot de bijstelling van het Klimaatplan cf. de Klimaatwet in 2024 (zie par. 5.2 en 5.3 van het Klimaatplan, 2019). Deze doorlichting is erop gericht samenhang te brengen in de evaluaties van de instrumenten in het klimaatbeleid en antwoord te geven op evaluatievragen op systeemniveau.

Bij de Klimaatnota is in 2020 voor het eerst de Monitor Klimaatbeleid verschenen. Deze Monitor legt een belangrijke basis voor de doorlichting van het klimaatbeleid. De opgavegerichte opzet van de Monitor en de voortgangsinformatie die de Monitor jaarlijks oplevert zijn ook belangrijke inbreng voor toekomstig evaluatieonderzoek naar de effectiviteit van het Klimaatbeleid.

De doorlichting van het (nationale) klimaatbeleid is als pilot onderdeel van de Rijksbrede Operatie Inzicht in Kwaliteit (OIIK), die beoogt de systematiek van beleidsevaluaties en beleidsdoorlichtingen te moderniseren. Binnen dit programma hebben de betrokken departementen als onderdeel van de begroting 2021 reeds een eerste aanzet van hun departementale Strategische Evaluatie Agenda (SEA) en een bijbehorende evaluatieplanning gemaakt. De evaluaties op deze departementale SEA's die gerelateerd zijn aan het klimaatbeleid vormen een eerste aanzet voor een meerjarige interdepartementale evaluatieagenda, die bijdraagt aan de integrale doorlichting van het klimaatbeleid. Deze bijlage gaat in op de reeds geplande evaluaties die gerelateerd zijn aan het Klimaatbeleid en opgenomen zijn in deze SEA's.

Het komende jaar zal de aanpak en vraagstelling van de eerste doorlichting van het Klimaatbeleid nader worden uitgewerkt. Nader wordt bezien op welke doorsnijdende vragen de integrale doorlichting zich zal richten. Dit gebeurt door EZK als coördinerend departement van de integrale doorlichting in samenwerking met de betrokken departementen.[1] Vanwege de complexiteit van het (goed) evalueren van transities is hiervoor advies gevraagd aan de Expertcommissie nieuwe Evaluatiemethoden.[2] De Tweede Kamer wordt over de aanpak en vraagstelling van de doorlichting bij Klimaatnota in 2021 geïnformeerd.

Agenda van reeds geplande evaluaties

Aansluitend bij de nieuwe systematiek van de Strategische Evaluatie Agenda (SEA) conform de operatie Inzicht in Kwaliteit is nagegaan welke (instrumenten)evaluaties gerelateerd aan het klimaatbeleid bij de betrokken departementen reeds lopen en in de planning staan. Deze voornamelijk instrumentenevaluaties (en enkele specifieke monitors) worden uitgevoerd onder de verantwoordelijkheid van de betrokken departementen zelf. De uitkomsten van deze evaluaties zijn belangrijke inbreng voor het syntheseonderzoek dat onderdeel is van de integrale doorlichting voorafgaand aan bijstelling van het Klimaatplan in 2024.

Sectoroverstijgende evaluaties

De Stimulering Duurzame Energietransitie (SDE+) is het belangrijkste subsidie-instrument in het klimaatbeleid, specifiek voor de sectoren Elektriciteit, Industrie en Gebouwde Omgeving. De SDE+ wordt in 2021 geëvalueerd. De (verbrede) SDE++ is de opvolger van de SDE+. De SDE++ wordt in 2023 geëvalueerd.

Naast de algemene subsidieregeling SDE++, wordt binnen de sectoren Elektriciteit, Industrie en Gebouwde Omgeving ook financiële ondersteuning gegeven aan bedrijven voor de ontwikkeling en toepassing van innovatieve technieken, o.a. door de Regeling Topsector Energiestudie Industrie (TSE), Demonstratie Energie- en Klimaatinnovatie (DEI+), Missiegedreven Onderzoek, Ontwikkeling en Innovatie regeling industrie (MOOI), de regeling Hernieuwbare Energieprojecten (HER) en de Versnelde Klimaatinvestering Industrie (VEKI). Deze subsidieregelingen worden in 2022 geëvalueerd.

Innovatie is een belangrijke pijler van het klimaatbeleid, hiermee wordt beoogd kostenreductie te bereiken door middel van nieuwe toepassingen, verduurzamingsoplossingen en manieren van werken. De Monitoring en effectmeting (M&E) van het Missiegedreven Topsectoren- en Innovatiebeleid zoals geïnitieerd door de sector Industrie, is voor alle sectoren van belang. Een Innovatie Monitoring Unit (IMU) volgt de voortgang van de integrale kennis- en innovatieagenda (IKIA), de

[1] De betrokken departementen zijn: LNV (sector Landbouw en Landgebruik), BZK (sector Gebouwde Omgeving), IenW (sector Mobiliteit), EZK (Industrie, Elektriciteit, Duurzaam warmteaanbod) en FIN (sectoroverstijgend).

[2] Deze commissie is gevraagd om de gereedschapskist van evaluatiepraktijken uit te breiden zodat ook voor complexe transities die vragen om een lerende manier van evalueren, op een betrouwbare manier de effectiviteit van beleid inzichtelijk gemaakt kan worden.

Meerjarige Missiegedreven Innovatieprogramma's (MMIP's)en deelprogramma op basis van Kern Prestatie Indicatoren (KPI's). Vanaf 2021 levert de IMU een eigen rapportage op. De uitkomsten van deze innovatie-monitoring gerelateerd aan klimaatbeleid worden opgenomen in de monitor Klimaatbeleid. Innovatie-monitoring vormt daarmee een belangrijk onderdeel van de doorlichting van het klimaatbeleid. Ten slotte volgt in 2023 een evaluatie van het Missiegedreven Topsectoren- en Innovatiebeleid.

In veel sectoren wordt het klimaatbeleid ook ondersteund door fiscale instrumenten en regelingen. Daarom zijn er enkele belangrijke fiscale evaluaties gepland die relevant zijn voor meerdere sectoren. Het gaat hier om de Fiscale regelingen Energiebelasting (2021) en de Evaluatie Energie Investeringsaftrek (2023).

Elektriciteit

Naast de belangrijke algemene en specifieke subsidieregelingen zoals hierboven genoemd (SDE++, TSE, DEI+, MOOI, HER) speelt de Regionale Energiestrategieën (RES) een belangrijke rol in de beleidsaanpak van de sector Elektriciteit. Decentrale overheden geven met de Regionale Energie-strategieën invulling aan het doel van 35 TWH hernieuwbaar op land en duurzame warmte voor de gebouwde omgeving. In februari 2021 maakt PBL een formele analyse van de plannen van de 30 RES'sen openbaar. De voortgang van de uitvoering van het beleid wordt gemonitord door het Nationaal Programma (NPRES) zelf. Met het NPRES wordt bezien hoe de monitoring van de voortgang in de RES-regio's een plek krijgt in de Monitor Klimaatbeleid.

Industrie

De integrale aanpak binnen de sector Industrie wordt ex ante getoetst via een OECD-onderzoek, in opdracht van EZK en DG Reform van de Europese Commissie. Deze de facto ex-ante beleidsdoorlichting gaat na of de juiste instrumenten worden ingezet, analyseert de samenhang tussen de instrumenten en geeft beleidsaanbevelingen, met nadruk ook voor het bereiken van klimaatneutraliteit in 2050. Het wordt in 2021 opgeleverd.

Naast innovatie bevat de beleidsaanpak van de klimaattransitie in de sector Industrie ook een ander groot verandermechanismen: de koploperaanpak in regionale clusters. Bij de koploperaanpak in regionale clusters ligt de focus op investeringen in opbouw en ombouw van industriële productie-installaties met technieken die al op schaal kunnen worden toegepast (gevoed vanuit innovatie). Hoe dit het best geëvalueerd kan worden (waarbij ook de CO_2-heffing meegenomen kan worden) wordt meegenomen in bovenstaand OECD-onderzoek.

Daarnaast wordt In de beleidsaanpak ingezet op beprijzing met een nationale CO_2-heffing op vermijdbare uitstoot (in sommige opzichten vergelijkbaar met de minimumprijs voor de elektriciteitssector). Een evaluatie hiervoor is voorzien in 2024.

Gebouwde Omgeving

De monitoring van het Programma Aardgasvrije Wijken is een belangrijke prioriteit, omdat deze waardevolle informatie biedt voor de wijkgerichte aanpak, de regierol van gemeente daarbinnen en de doorontwikkeling van de aanpak. Deze (ex-post) evaluatie wordt in 2023 opgeleverd en heeft raakvlakken met de evaluatie van de RES. Op 5 oktober 2020 is een tussentijdse evaluatie (ex-durante) van het Programma Aardgasvrije Wijken naar de Tweede Kamer gestuurd.

Daarnaast speelt de evaluatie van het Warmtefonds een belangrijke rol. Het Warmtefonds is een afspraak uit het Klimaatakkoord en biedt langjarige financiering tegen een aantrekkelijke rente voor woningeigenaren en Verenigingen van Eigenaars (VvE's) voor de verduurzaming van woningen. Deze wordt al sinds de start van het Nationaal Energiebespaarfonds in 2013 jaarlijks geëvalueerd en dat wordt voortgezet voor het Warmtefonds.

In 2020 is de Regeling Renovatieversneller in werking getreden. Deze regeling is er op gericht het tempo van het verduurzamen van woningen te versnellen en de kosten per woning te laten dalen. Een evaluatie hiervan staat in de planning. Ten slotte worden ook binnen de Gebouwde Omgeving diverse subsidieregelingen geëvalueerd zoals de Subsidie Energiebesparing Eigen Huis (SEEH).

Landbouw en landgebruik

Binnen de veehouderij wordt de komende jaren de subsidieregeling sanering varkenshouderijen geëvalueerd. Daarnaast worden ook de subsidiemodules brongerichte verduurzaming van stallen geëvalueerd. Ook staat op de evaluatieagenda opgenomen om de opkoopregeling rondom natura2000 gebieden te evalueren.

Binnen het landgebruik volgt er allereerst in 2021 een evaluatie naar het onderzoeksprogramma Slimmer Landgebruik (SL). Dit programma maakt deel uit van het Nationaal Programma Landbouwbodems. Deze evaluatie wordt uitgevoerd om de voortgang te volgen van het onderzoeksprogramma omtrent duurzaam bodembeheer en koolstofvastlegging over de eerste drie jaar. In 2023 zal er daarnaast een evaluatie plaatsvinden met betrekking tot Veenweidegebieden.

Binnen de glastuinbouw vindt er een evaluatie energietransitie glastuinbouw plaats. Hierin worden de subsidieregelingen Marktintroductie energie-innovaties (MEI), Energie-efficiëntie en hernieuwbare energie glastuinbouw (EG), de Meerjarenafspraak Energietransitie Glastuinbouw 2014–2020 en het convenant CO_2 emissieruimte binnen het CO_2-sectorsysteem glastuinbouw 2014 – 2020 geëvalueerd.

Voor zover relevant kunnen de evaluaties naar voedselverspilling en de ex ante evaluatie van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) en het Nationaal Strategisch Plan ook nog worden betrokken bij de integrale evaluatie van het klimaatbeleid.

Mobiliteit

In het Klimaatakkoord wordt onderscheid gemaakt in 4 programma's: Verduurzaming Personenmobiliteit, Elektrisch Vervoer, Duurzame Energiedragers, Verduurzaming Logistiek. In deze paragraaf zijn reeds enkele belangrijke instrumentevaluaties genoemd die tot 2024 voorzien zijn.

Enkele belangrijke evaluaties binnen het programma Elektrisch Vervoer betreffen de evaluatie subsidieregeling elektrische personenauto's particulieren (SEPP) en de evaluatie van de Nationale Agenda Laadinfrastructuur. De stimulering elektrische auto's 'Hand aan de Kraan' wordt ook vanaf 2020 jaarlijks gemonitord. In 2022 wordt een tussenevaluatie opgeleverd ten aanzien van het stimuleringspakket Elektrisch vervoer (2022) en in 2024 volgt de integrale evaluatie.

Vanuit het programma Duurzame Energiedragers vinden er evaluaties plaats op de Demonstratieregeling klimaattechnologieën en -innovaties in transport (DKTI), de implementatie van de Richtlijn Hernieuwbare Energie (RED II) en de EU Richtlijn Infrastructuur Alternatieve
Brandstoffen (AFID).

Voor het programma Verduurzaming Logistiek vindt in deze periode een (ex ante) evaluatie m.b.t. uitbreiding van de ZE-zones naar andere voertuigen plaats. De evaluatie van de ZE-zones voor bestel en vracht vindt pas na 2024 plaats, omdat de implementatie hiervan voor 2025 is voorzien. Tevens vindt in deze periode een evaluatie plaats van het Bestuursakkoord Zero Emissie Bus (BAZEB).

Voor het programma Verduurzaming Personenmobiliteit voorzien wij een evaluatie op het fietsbeleid en op evaluatie op banden. De evaluatie van de werkgeversaanpak is voor wat betreft de relatie met het Klimaatakkoorden gekoppeld aan de normerende regeling, deze evaluatie is pas na 2024 voorzien. Er worden wel jaarlijkse 2 enquêtes uitgevoerd, één onder de werkgevers en één onder de werknemers.

Ex ante beleidsonderzoeken

Relatie met IBO's

In het najaar van 2020 start IBO Financiering Energietransitie. Deze zal kijken naar de mogelijkheden voor een doelmatige financiering van de transitie naar een emissievrij energiesysteem, met oog voor behoud van draagvlak. Op dit moment komen de kosten van de energietransitie grotendeels via de energierekening bij burgers en bedrijven terecht. Die systematiek heeft jarenlang goed gewerkt, maar de transitie – en de investeringen die deze vergt - zijn aanleiding deze systematiek tegen het licht te houden.

Naar het IBO Financiering Energietransitie kan ook het IBO Ruimtelijke Ordening, dat tevens in het najaar 2020 start, resultaten opleveren die relevant zijn voor de eventuele bijstelling van het Klimaatbeleid.

Studiegroep aanvullende Klimaatopgave Green Deal

Naar aanleiding van de aanvullende Klimaatopgave die kan volgen uit de Europese Green Deal is een studiegroep gestart onder onafhankelijk voorzitterschap die eind 2020 oplevert. De studiegroep zal beleidsopties presenteren voor een volgend kabinet.

Figuur 1 Evaluatieplanning klimaatbeleid

Evaluatie planning	2020	2021	2022	2023	2024
Monitoring van het Klimaatplan	• Monitor klimaatbeleid	• Monitor klimaatbeleid	• Monitor klimaatbeleid	• Monitor klimaatbeleid	• Monitor klimaatbeleid
Monitoring op deelonderwerpen	• Monitoring stimulering elektrische auto's (FIN en I&W) • Monitoring RED II en NAL (I&W)	• Monitoring en effectmeting (M&E) Missiegedreven Topsectoren- en Innovatiebeleid (EZK) • Monitoring stimulering elektrische auto's (FIN en I&W) • Monitoring RED II en NAL (I&W)	• Monitoring en effectmeting (M&E) Missiegedreven Topsectoren- en Innovatiebeleid (EZK) • Monitoring stimulering elektrische auto's (FIN en I&W) • Monitoring RED II, NAL en AFID (I&W)	• Monitoring en effectmeting (M&E) Missiegedreven-Topsectoren- en Innovatiebeleid (EZK) • Monitor Programma aardgasvrije wijken (BZK) • Monitoring stimulering elektrische auto's (FIN en I&W) • Monitoring RED II en NAL (I&W)	• Monitoring en effectmeting (M&E) Missiegedreven Topsectoren- en Innovatiebeleid (EZK) • Monitoring stimulering elektrische auto's (FIN en I&W) • Monitoring RED II en NAL (I&W)
Overkoepelende (instrumenten) evaluaties		• Evaluatie SDE+ (EZK) • Fiscale regelingen Energiebelasting (FIN en EZK)	• Evaluatie TSE-Mooi/ DEI+/HE/VEKI (EZK)	• Evaluatie SDE++ (EZK) • Evaluatie Energie Investeringsaftrek (EZK en FIN)	
Sectorspecifieke (instrumenten) evaluaties	• Tussentijdse evaluatie Programma Aardgas-vrije wijken (BZK) • Warmtefonds (BZK) • Energiesubsidies glastuinbouw (LNV) • Energietransitie glastuinbouw (LNV) • Kas als Energiebron (LNV)	• Warmtefonds (BZK) • Subsidie Energiebesparing Eigen Huis (BZK) • Slimmer Landgebruik (LNV) • Voedselverspilling (LNV)	• Tussenevaluatie stimuleringspakket EV (FIN en I&W) • Warmtefonds (BZK) • Sanering varkens-houderijen (LNV) • Evaluatie fietsbeleid en banden (I&W) • Evaluatie ZE-Zones (I&W)	• Evaluatie Warmtefonds (BZK) • Veenweide pilots en onderzoek (LNV) • Evaluatie BAZEB (I&W)	• Evaluatie CO_2-heffing Industrie (EZK en FIN) • Integrale evaluatie stimuleringspakket EV (FIN en I&W)
Overig	• Analyse PBL van concept RES'sen (NPRES) • Studiegroep aanvullende Klimaatopgave Green Deal (EZK) • Uitwerking evaluatieaanpak om samenhang in beeld te krijgen en systeem-vragen te formuleren (EZK) • MKBA betalen naar gebruik (FIN en I&W) • Studie invoering betalen naar gebruik (Fin en I&W)	• Ex-ante sectorevaluatie CO_2-reductieaanpak energie-intensieve Industrie (EZK) • Advies commissie Theeuwes 2.0 over evaluatie-aanpak CO_2-reductie (EZK) • IBO Financiering Energietransitie • IBO Ruimtelijke Ordening			**Beleidsdoorlichting klimaatbeleid: synthese-onderzoek en beantwoording vragen op systeemniveau**

Bijlage 6:

Kabinetsreactie op advies Raad van State

In lijn met de Klimaatwet heeft de afdeling Advisering van de Raad van State (hierna: de Afdeling) over het voorstel voor een Klimaatnota een advies uitgebracht. Het kabinet dankt de Afdeling voor deze beschouwing. In deze bijlage wordt achtereenvolgens ingegaan op de onderdelen van het advies over het voorstel voor een Klimaatnota en de kabinetsreactie daarop.

De Afdeling concludeert dat het voorstel voor een Klimaatnota midden in de coronacrisis verschijnt die een enorme impact heeft op de samenleving, de economie en niet in de laatste plaats de wereldwijde uitstoot van broeikasgassen. Hoewel op korte termijn de crisis leidt tot emissiereductie, blijft de noodzaak voor structurele veranderingen onverminderd urgent. Het advies van de Afdeling beslaat twee hoofdonderwerpen, namelijk de voortgang van het klimaatbeleid en het belang van samenhang en slagkracht van regelgeving, beleid en uitvoering.

Voortgang van het klimaatbeleid

Advies: Aanvullend beleid

De Afdeling concludeert op basis van de Klimaat en Energieverkenning (KEV) 2020 dat het reductiedoel van 49% in 2030 ten opzichte van 1990 op dit moment niet binnen bereik ligt. Daarom adviseert de Afdeling dat het kabinet komt met nadere voorstellen voor aanvullend beleid, zeker in het licht van de mogelijke aanscherping van het Europese reductiedoel. Daarnaast adviseert de Afdeling de herstelmaatregelen naar aanleiding van de coronacrisis in te zetten om de klimaattransitie te bevorderen.

Reactie

In reactie op de KEV van 2019 heeft het kabinet aangegeven vastbesloten te zijn om het in de Klimaatwet vastgelegde doel van -49% te halen. Dat is niet veranderd. Ook de Raad van State constateert dat er nog grote stappen nodig zijn om de doelstelling te realiseren en adviseert om die reden om niet te wachten met voorstellen voor aanvullende maatregelen tot het najaar van 2021, conform de cyclus van de Klimaatwet.

Het komende jaar zet het kabinet met partijen in op intensivering van de uitvoering van de bestaande afspraken. Het afgelopen jaar is een voortvarende start gemaakt met de uitvoering van het Klimaatakkoord. (zie hoofdstuk 2 in de Klimaatnota en de eerste editie van de Monitor Klimaatbeleid). Het komend jaar blijft het van groot belang volop te blijven inzetten op datgene waarop het kabinet, en alle betrokken partijen, de grootste invloed kunnen uitoefenen: het uitvoeren van de gemaakte afspraken. Daarom wordt de uitwerking van de maatregelen voortvarend voortgezet, zodat het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) in de volgende KEV een groot deel van de maatregelen daadwerkelijk kan doorrekenen. Het kabinet heeft dit jaar reeds extra uitgaven gepland of naar voren gehaald om de klimaatopgave te versnellen. Hiernaast kunnen de komende jaren onder andere via het Nationaal Groeifonds aanvullende (investerings)middelen beschikbaar komen.

Het kabinet geeft het volgende kabinet in overweging om bij Regeerakkoord te besluiten over de invulling van de aanvullende CO_2-reductie opgave, mede op basis van de voorstellen van de ingestelde ambtelijke studiegroep Klimaatopgave *Green Deal*. Het kabinet hecht aan de borgingscyclus in de Klimaatwet, waarin niet jaarlijks op basis fluctuerende verwachtingen over het doelbereik, over wordt gegaan tot bijsturing van het beleid maar hiervoor een vaste ritmiek wordt gevolgd (tweejaarlijks en vijfjaarlijks). Echter, het ligt volgens het kabinet voor de hand niet met het moment van herijking van de opgave te wachten tot 2024. Inmiddels is, mede dankzij inspanning van Nederland, in Europa het *Climate Target Plan* en de bijbehorende *Impact Assessment* beschikbaar gekomen. Hieruit blijkt dat een ophoging van het 2030-doel naar ten minste 55% in de EU haalbaar en betaalbaar is. Het kabinet is blij met de Europese voorstellen: deze zijn in lijn met het Regeerakkoord en Nederland heeft altijd samen met gelijkgezinde lidstaten voor een hogere ambitie gepleit. Een hogere ambitie in Europa zal een aanvullende opgave betekenen voor alle lidstaten, waarover de onderhandelingen nog gaande zijn. Voor Nederland is het van belang de invulling van onze nationale opgave in het licht te bezien van de veranderende Europese beleidscontext.

Advies: verbeteren van het zicht op de voortgang

De afdeling adviseert om inzicht te bieden in de stand van zaken van maatregelen ‘in de pijplijn’. Het gaat daarbij om maatregelen die nog niet in de KEV kunnen worden doorgerekend, maar waarvan – bijvoorbeeld op basis van de doorrekening van het Klimaatakkoord in 2019 – per maatregel de orde van grootte van de emissiereductie wel bekend is.

Reactie

In de KEV2020 en in het achtergronddocument bij de KEV heeft PBL inzichtelijk gemaakt welk deel van het beleid in de pijplijn nog niet is meegenomen in de integrale raming (zie hieronder voor een overzicht van de belangrijkste maatregelen). PBL geeft daarbij in de KEV niet aan welke emissiereductie daarvan richting 2030 verwacht kan worden. Voor een deel van die maatregelen heeft PBL in 2019 in de doorrekeningen bij het Klimaatakkoord wel een inschatting gemaakt van het reductiepotentieel ten opzichte van het basispad in de KEV2019. De ordegrootte van CO_2-effecten die nog te verwachten zijn, de pijplijn waarom de Afdeling vraagt, is hiervan af te leiden. Hoe de uiteindelijke reductie-effecten van het nog niet meegenomen beleid in de toekomst in de KEV-raming zullen uitpakken, hangt af van vele variabelen. Beleid staat immers nooit op zich. Effecten kunnen anders uitpakken dan bij eerdere doorrekening voorzien, afhankelijk van de precieze uitwerking van maatregelen en andere variabelen in de raming die fluctueren, zoals de CO_2- en energieprijzen. Zodra de maatregelen ver genoeg zijn uitgewerkt zullen deze maatregelen in toekomstige KEV's onderdeel uitmaken van de integrale raming conform de PBL-definities van respectievelijk vastgesteld of voorgenomen beleid.

Met de Monitor Klimaatbeleid introduceert het kabinet een complementair instrument dat zicht geeft op de voortgang van de noodzakelijke stappen die nodig zijn in de transitie, waaronder de voortgang van het beleid "in de pijplijn". We onderschrijven de visie van de Raad dat met het beschikbaar komen van die informatie het samenstel van KEV en monitor kan uitgroeien tot een volwaardig instrumentarium om te toetsen of de uitvoering van het klimaatbeleid (kwantitatief) op koers ligt.

De belangrijkste beleidsmaatregelen die nog in de pijplijn zitten niet zijn meegenomen in de KEV2020 en bijdragen aan het reductiedoel van 49% zijn:

- Nieuwe technieken in de verbrede SDE++
- De industrieheffing
- De wijkaanpak
- Normering utiliteitsbouw
- Zero-emissiezones: opstellen uitvoeringsagenda Zero-Emissie Stadslogistiek
- Biobrandstoffen en andere duurzame energiedragers: Implementatie van RED II richtlijn, incl. 27 PJ extra hernieuwbare brandstoffen in 2030.
- Normerende regeling voor werkgerelateerde mobiliteit
- Landelijke beëindigingsregeling voor de veehouderij, niet-zijnde de varkenshouderij
- Geïntegreerde aanpak van methaan en ammoniak
- Subsidieregeling voor de brongerichte verduurzaming van stallen
- Stimuleren inzet van restwarmte in de glastuinbouw
- CO_2-voorziening glastuinbouw
- Gebiedsaanpak glastuinbouw (greenports)

Uit eerdere ramingen van PBL blijkt dat dit pakket aan maatregelen kan optellen tot minimaal 20 Mton emissiereductie.

Samenhang en slagkracht in regelgeving, beleid en uitvoering

Advies: noodzaak wetgevingsprogramma

De Afdeling adviseert een wetgevingsprogramma op te stellen om te voorzien in de nodige slagkracht, alsook in coördinatie en tempo om wet- en regelgeving ter uitvoering van het Klimaatakkoord tot stand te brengen. De Afdeling is van mening dat alleen een tabel die als bijlage 2 als wetgevingsprogramma bij de (concept) Klimaatnota is opgenomen niet genoeg is.

Reactie

Het kabinet is van mening dat het wetgevingsprogramma (bijlage 2) een belangrijk instrument is om (de voortgang van) de totstandkoming van wet- en regelgeving inzichtelijk te maken en zo nodig bij te sturen. Met de Ministeriele Commissie Klimaat en Energie (MCKE), de Ambtelijke Commissie Klimaat en Energie (ACKE) en de daaronder actief zijnde interdepartementale ambtelijke werkgroepen is een stabiele samenwerkingsstructuur en een gecoördineerde sturing en aanpak tussen de betrokken departementen tot stand gebracht. Het kabinet is van mening dat met deze samenwerkingsstructuren kan worden gewaarborgd dat de benodigde regelgeving op voortvarende, samenhangende en gecoördineerde wijze tussen departementen tot stand kan komen. Naar aanleiding van het advies van de Afdeling wordt dit nader toegelicht bij het wetgevingsprogramma (zie bijlage 2).

Advies: bestuurlijke inbedding RES

De Afdeling ziet dat zowel van bovenaf als van onderop een groot aantal publieke en private partijen op verschillende niveaus tegelijkertijd werken aan voorbereiding en uitvoering van de afspraken, onder andere via Regionale Energiestrategieën (RES'en). De Afdeling ziet hierin een aantal zaken die een soepele implementatie van klimaatbeleid in de weg staan, waaronder beperkte capaciteit en budget op regionaal niveau; tegengestelde belangen tussen Rijk en regio in ruimtelijke afwegingen; de realisatie van de RES via het Omgevingswetinstrumentarium waarin allerlei belangen met elkaar concurreren en de democratische legitimiteit van de RES.

De Afdeling stelt dat er daarom een heldere visie nodig is over de positie van de regio in relatie tot de andere overheden, met vooral voldoende aandacht voor de borging van het democratisch proces. De Afdeling adviseert daarom de institutionele inbedding van de RES te versterken. Dit vergt volgens de Afdeling een actieve rol van het Rijk.

Reactie

Het kabinet heeft gekozen voor deze RES-aanpak vanuit het besef dat de klimaatopgave waarvoor Nederland staat alleen is te realiseren door samenwerking, regionaal maatwerk en een samenhangende besluitvorming door overheden, netbeheerders en private partijen. De decentrale overheden nemen het voortouw in het RES-proces. De interbestuurlijke samenwerking vindt plaats op basis van vertrouwen en gelijkwaardigheid. In de Voortgangsbrief RES gaat het kabinet verder in op de verschillende uitdagingen rondom de RES, die ook door de Afdeling worden geconstateerd.

Dit is een uitgave van:

Ministerie van Economische Zaken en Klimaat
Postbus 20401 | 2500 EK Den Haag
T 070 379 8911

Oktober 2020 | Publicatie-nr. 20405263